

תגובה לדבריו של הרב מלמד

לאחר שראיתי את דבריו של הרב מלמד, אני מבקש לומר בראשית הדברים, שניסוח כזה או אחר של חוזה והערכת ניסוחיו טעונה הכרת המציאות המשפטית והכרת הבעיות שאותן החוזה בא לפתור. דוגמא לדבר, המבקש לפסוק בענייני חשמל או רפואה, ראוי לו שיכיר קודם את המציאות בעניינים הללו, וילמד מה ניתן לעשות ומה אינו במסגרת האפשרי. הרב מלמד מציג עמדה, שבאופן תיאורטי היא שותפה באופן מלא לרצונו של הרב קנוהל לפתור את בעיית סרבנות הגט. הוא כואב את "הסחבת המתישה, הכאובה והמייסרת שבתהליך הגירושין", וזועק נגד התנהלותם של "דיינים בודדים" שלדבריו "מהרסים ומחריבים את בתי הדין". הוא גם מסכים שהדרך לפיתרון עוברת בעיקר בהסכם קדם-נישואין. עם זאת, מסיבות שונות מטיל הרב מלמד איסור לחתום על ההסכם הספציפי המוצע על ידי הרב קנוהל.

החיסרון העיקרי במאמרו של הרב מלמד הוא שהוא אינו מעשי. חוזהו של הרב מלמד עוסק בהסכם אחר, אלטרנטיבי, שיישם תחילה בישיבות ומשם תצא תורה לכל ישראל; הוא מבקש שההסכם האלטרנטיבי יהיה שונה בכמה פרטים מזה של הרב קנוהל.

הרב מלמד מבקש כי החוזה יקנה לבית הדין הרבני סמכות בלעדית לדון בענייני הזוג, וזאת על ידי הוספת סעיף ש"יהפוך את האפשרות לפנות לבית משפט אזרחי לבלתי אפשרית". אינני בטוח כמה בני זוג ירצו לחתום על סעיף שכזה בחוזה; אולם מעבר לכך, הרב מלמד אינו מסביר כיצד ניתן הדבר ליישום במציאות. לכאורה, הדבר בעייתי מאוד, ולא יצליח להתממש, משום שפסיקת בית המשפט העליון קובעת כי אין אדם יכול להתנות על זכותו לפנות לגוף שיפוטי כלשהו.

בהקשר הזה ייאמר עוד, כי השורות המופיעות בהסכם והעוסקות בסמכויות השיפוט ("כדי למנוע פגיעה בשלום הבית מסכימים בני הזוג, כי פעולה המקנה סמכות לגוף שיפוטי תיעשה בהסכמה בלבד. כל עוד לא ניתנה הסכמה, תישאר הסמכות לגוף בעל הסמכות המקורית") אין בעלות תוקף משפטי, ואינן נוקטות עמדה בשאלת העדפת בית משפט או בית דין רבני. אין בהן אלא הצהרה חגיגית על רצון לפעול ביחד ולא איש מאחורי גבו של רעהו. אין למילים משמעות של ממש. לפיכך, אינני מסכים עם הערת העורך, ידידי הרב עזריאל אריאל, לדבריו של הרב מלמד. עם זאת, משום המחלוקת שהתגלעה, מוסכם על הכול כי ראוי להוריד את המלים הללו, שממילא אין בהן תועלת.

הרב מלמד מבקש גם להוסיף לחוזה, בעניין הרכוש, מנגנון מוסרי, כך "שמי שמעכב את הגירושין שלא כדין, ישלם על כך". דא עקא, שקשה לדעת אימתי וכיצד יוגשם חזון זה. הרב מלמד אינו מצרף למאמרו טיוטה של הסכם אלטרנטיבי כאמור, כך שנוכל לבחנה ולראות מה יתרונותיה וחסרונותיה, האומנם ובמה עדיפה היא על ההצעה של הרב קנוהל, האם יש בה פיתרון מעשי לבעיית סרבנות הגט, האומנם וכיצד היא מגשימה את עקרונות "הצדק, החדש והרחמים", והחשוב ביותר, האומנם אינה מעוררת בעיה של ג'ט מעושה' (ואל יהא הדבר קל בעיניכם: לא

פשוט לנסח הסכם, שבו "מי שמעכב את הגירושין שלא כדין" "משלם על כך", ובכל זאת לא מתעוררת בעיית 'גט מעושה'. אתמהה, האומנם ינסח הרב מלמד אלטרנטיבה כאמור בשנים הקרובות ויצא לציבור בני הישיבות וימליץ עליה, כפי חזונו (ותמה אני אם הרב מלמד מודע לכך שניסוח חוזה חדש טעון מאות שעות עבודה של חשיבה והתייעצות עם מומחים בתחום, כפי שיכול לספר כל מי שהתנסה בניסוח מסמכים מעין אלה). אם לאו - מתעוררת השאלה אם כדאית היא הוראה האוסרת לחתום על ההסכם, כשאין בהישג ידו של הרב מלמד אלטרנטיבה זמינה. בסופו של דבר, משמעותה המעשית של הצעת הרב מלמד היא שבשנים הקרובות לא יהא בידינו כל פיתרון מעשי לבעיית סרבנות הגט.

בדומה לכך, מעורפלת וערטילאית היא הצעתו של הרב מלמד לשנות את החוק הישראלי כך שיוסרו "ההגבלות שישנן על בתי הדין" אשר "אינן מאפשרות לבתי הדין להביא לידי ביטוי את מלוא הצדק והרחמים שבהלכה, בקניסת בעלים או נשים המאמללים את בני זוגם". סביר להניח, שבאופן עקרוני, ניתן לפתור בעיות מסוימות בחקיקה; אולם חסרה כאן הגדרה ממוקדת הניתנת ליישום. לא ברור על אילו הגבלות מדובר כאן, ואין כאן הצעת חוק קונקרטית שניתן להגישה לחברי הכנסת, לוועדת שרים לענייני חקיקה או למשרד המשפטים ולנסות להביא לשינוי ממשלי.¹

מעבר לכך, לא ברור כיצד מתמודדת ההצעה של הרב מלמד עם בעיות הלכתיות טהורות בענייני אכיפת גט, בעיות שלרובן אין דבר וחצי דבר עם החוק הישראלי. וכי כיצד יכולה חקיקה ישראלית לפתור את הבעיה ההלכתית של היעדר אפשרות לכפות גט, במצבים שבהם "מחייבים" גט אך לא "כופים", או לחילופין בסיטואציה שבה "כופים" אלא שהבעל מתנה את מתן הגט בתנאים? במקרים אלה רואה בית הדין הרבני את עצמו חסר אונים במישור ההלכתי מול הבעל הסרבן, והמחוקק הישראלי אינו יכול להועיל במאומה. גם ההצעה הבלתי-מציאותית של הרב מלמד להחליף דיניים בבתי הדין הרבניים מנותקת מחיי המעשה, ואינה אלא "הלכתא למשיחא" גרידא.

בסופו של יום, מתעוררת השאלה האומנם הדבר העומד ביסוד ההתנגדות להסכם הוא הפגם בסעיף כזה או אחר. דומה בעיניי, שחלק מאתנו - ואני לא אומר זאת על הרב מלמד - מחפשים נימוקים נגד הסכם קדם-נישואין בכלל, בכל ניסוח שהוא, ומוצאים פגם במלים כאלה או אחרות בהסכם; ואחרי שיריד הרב קנוהל את המלים הללו, ימצאו עוד טיעונים נגד עוד כמה מלים שאף הן אינן הנושא המרכזי של ההסכם, והכול במטרה להימנע מהצורך לדון בנושאים המהותיים - בעיית סרבנות גירושין, התחמקות בני זוג מלמלא אחר פסקי דין של בתי דין רבניים, מחירם של פתרונות שונים לבעיה והאיוון בין הערכים השונים המתנגשים. בעיניי, אגב, אין שום דבר לא לגיטימי או לא ראוי בעמדה זו. אפשר להבין את החשש העקרוני מהסכם חדש ומהמציאות הבלתי-נודעת שהוא יעצב. לגיטימית היא העמדה, שסרבנות גט אינה הבעיה החשובה ביותר

1. בהקשר זה אציין, כי היתה לי הזכות לזיום, בעת עבודתי בלשכתו של היועץ המשפטי לממשלה דאז מר אליקים רובינשטיין, את החקיקה שהקנתה לבתי הדין הרבניים סמכות לשים בציוק סרבן גט שהוא אסיר (ומאסר רגיל אינו מרטיע אותו). בנושא זה אכן הרחבנו, ב"ה, את סמכות בתי הדין הרבניים בצורה יעילה, ובכך זכינו לאפשר את פתרון המצוקה של כמה וכמה מסורבות גט.

הרובצת לפתחנו, ולא כדאית היא השקעת המאמץ בפתרונה כאן ועכשיו. אבל, כמובן, ראוי שעמדה כזו תוצג בגלוי, ולא תוסתר מאחורי דקדוקי-ניסוח והסטת הדיון לנושאים שאינם ממין העניין.

בסיום אדגיש שוב, שגם בעיניי, אין סיבה בעולם לקבל דווקא את ההצעה של הרב קנוהל כמות שהיא, בבחינת "כזה ראה וקדש" (ואין לי צל של ספק שהרב קנוהל עצמו יסכים שניתן בהחלט לערוך בה שינויים). כשמבקשים ממני בני זוג הסכם, אני מציע גרסה שאינה בדיוק זו של הרב קנוהל (בין כל שני בני אדם החושבים על נושא מסוים יש חילוקי דעות); ואני גם נוהג להסביר לבני הזוג את הדילמות ולהציע להם אפשרויות שונות, ואת הבעיות שבכל אחת מן האפשרויות. יתרה מזו, כלל אינני סבור שמצוה או חובה על כל בני זוג לחתום על הסכם שכזה, ואני מציע זאת רק בנסיבות מיוחדות, או ביזמת בני הזוג. אבל מכאן הדרך רחוקה עד להוראה שנותן הרב מלמד ולפיה לעולם אין לחתום על הסכם עד שלא יוגשם החזון ולא ינוסח החוזה המושלם שעליו הוא מדבר. האומנם יש הצדקה הלכתית ובסיס איתן להטלת האיסור הגורף הזה על כלל ישראל?

תשובת הרב אליעזר מלמד

1. אין לי ספק שעורך דין טוב יכול לנסח חוזה שיגרום לשני הצדדים לרצות ללכת לבית דין, משום שאם לא ילכו לבית הדין יצטרכו לשלם בעבור כך מחיר יקר מאוד. ואם צד אחד הצליח לעקוף תנאי זה (כי עורך הדין לא היה מספיק טוב), אזי צריך לקבוע ש"הסכם קדם הנישואין" כבר לא יחייב את הצד שלא פנה לערכאות.
2. כאשר רוצים לפתור בעיה אחת, צריך להיזהר שלא לגרום לבעיה חמורה ממנה. יש בעיות שאין להן פיתרון, ויש בעיות שפתרוןן אורך זמן. ולכן אם גדולי ישראל חושבים בעת הזאת שהדבר אינו נחוץ כל כך, אזי יש לפעול לתיקון המצב בכלים הנוספים העומדים לרשותנו, כדוגמת מה שכתבתי בסיכום למאמרי, סעי' 3. ומכל מקום כאשר אין חוזה טוב, זה לא אומר שצריך להפיץ ברבים חוזה שאינו ראוי.

